ECRI

European Commission against Racism and Intolerance
Commission européenne contre le racisme et l'intolérance

CRI (2004) 4
Version slovaque
Slovak version

**Európska Komisia
proti Rasizmu a Intolerancii**

Tretia správa o Slovensku

Prijatá 27. júna 2003

Štrasburg, 27. januára 2004

COUNCIL OF EUROPE CONSEIL DE L'EUROPE

Ďalšie informácie o práci Európskej komisie proti rasizmu a intolerancii (ECRI) a o ostatných aktivitách Rady Európy v tejto oblasti môžete získať od:

Secretariat of ECRI
Directorate General of Human Rights – DG II
Council of Europe
F - 67075 STRASBOURG Cedex
Tel.: +33 (0) 3 88 41 29 64
Fax: +33 (0) 3 88 41 39 87
E-mail: combat.racism@coe.int

Navštívte našu webovú stránku : www.coe.int/ecri

OBSAH

PREDSLOV **5**

ZHRNUTIE **6**

I. SITUÁCIA OD VYDANIA DRUHEJ SPRÁVY ECRI **7**

MEDZINÁRODNÉ PRÁVNE DOKUMENTY 7

ÚSTAVNÉ USTANOVENIA A OSTATNÉ ZÁKLADNÉ PRÁVNE PREDPISY 7

- Zákon o používaní jazykov národnostných menšín 7

USTANOVENIA TRESTNÉHO PRÁVA 8

USTANOVENIA OBČIANSKEHO A SPRÁVNEHO PRÁVA 10

ŠPECIALIZOVANÉ ORGÁNY A ĎALŠIE INŠTITÚCIE 11

VZDELÁVANIE A ZVYŠOVANIE INFORMOVANOSTI 13

POLÍCIA 14

PRÍSTUP K VZDELANIU 15

RÓMSKA/CIGÁNSKA KOMUNITA 15

- Zamestnanosť 15
- Bývanie 16
- Prístup k sociálnym, zdravotníckym a ďalším službám 17
- Uschopnenie 18

PRISŤAHOVALECTVO 19

- Žiadatelia o azyl a utečenci 19
- Prisťahovalci v ilegálnej situácii 19
- Obchodovanie s ľuďmi 20

MONITOROVANIE SITUÁCIE 20

VŠEOBECNÁ NÁZOROVÁ KLÍMA 21

II. NAJNOVŠÍ VÝVOJ **22**

TVRDENIA O ÚDAJNÝCH STERILIZÁCIÁCH RÓMSKYCH ŽIEN BEZ ICH PLNÉHO A INFORMOVANÉHO SÚHLASU 22

III. ŠPECIFICKÉ OTÁZKY **24**

VZDELÁVANIE RÓMSKYCH DETÍ 24

POUŽÍVANIE NOVÝCH PRÍSTUPOV K BUDOVANIU INTEGROVANEJ SPOLOČNOSTI 25

BIBLIOGRAFIA **28**

PRÍLOHA **31**

Predslov

Európsku komisiu proti rasizmu a intolerancii (ECRI) zriadila Rada Európy. Komisia je nezávislým monitorovacím orgánom pre oblasť ľudských práv, špecializovaným na problematiku rasizmu a intolerancie. Tvoria ju nezávislí a nestranní členovia, ktorí sú do nej vymenovaní na základe toho, že sú morálnymi autoritami a uznávanými odborníkmi na otázky rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a intolerancie.

Jedným z pilierov pracovného programu ECRI je individuálny prístup k jednotlivým krajinám, prostredníctvom ktorého komisia analyzuje situáciu v oblasti rasizmu a intolerancie v každom členskom štáte Rady Európy a predkladá návrhy na riešenie zistených problémov.

Individuálny prístup znamená, že ku všetkým členským štátom Rady Európy sa pristupuje na rovnakom základe. Komisia pracuje v 4/5-ročnom cykle a ročne preskúma situáciu v 9 až 10 krajinách. Ku koncu roku 1998 komisia ukončila prvé kolo a ku koncu roku 2002 druhé kolo správ. Na treťom kole správ začala pracovať v januári 2003.

Správy tretieho kola sú zamerané na „implementáciu". Skúmajú, či sa brali do úvahy a realizovali hlavné odporúčania komisie z predchádzajúcich správ a ak áno, nakoľko úspešne a efektívne. Tretie kolo správ sa venuje aj „špecifickým otázkam", ktoré boli vybraté na základe konkrétnej situácie v jednotlivých krajinách, a ktoré sa v jednotlivých správach skúmajú do väčšej hĺbky.

Ako pracovné metódy pri vypracúvaní správ sa používajú napríklad analýza dokumentov, kontaktná návšteva v krajine a dôverný dialóg s národnými orgánmi.

Správy komisie ECRI nie sú výsledkom vyšetrovania alebo svedeckého dokazovania. Ide o analýzy založené na rozsiahlych informáciách získaných z najrôznejších prameňov. Štúdium dokumentov vychádza z veľkého množstva národných aj medzinárodných písomných podkladov. Návšteva krajiny umožňuje priamo sa stretnúť s relevantnými predstaviteľmi (z vládnych aj mimovládnych kruhov) s cieľom získať podrobné informácie. Proces dôverného dialógu s národnými orgánmi umožňuje týmto orgánom navrhnúť, ak to považujú za potrebné, zmeny v návrhu správy s cieľom opraviť prípadné faktografické chyby, ktoré by sa mohli v správe vyskytnúť. V závere tohto dialógu môžu národné orgány požiadať, aby sa k záverečnej správe ECRI pripojilo aj ich stanovisko.

Nasledujúcu správu vypracovala ECRI na svoju vlastnú a úplnú zodpovednosť. Vzťahuje sa na situáciu k 27. júnu 2003 a nič z toho, čo sa udialo po tomto dátume, nie je v nasledujúcej analýze obsiahnuté, ani sa nezohľadňuje v záveroch a v návrhu ECRI.

Zhrnutie

Od uverejnenia druhej správy ECRI o Slovensku v júni 2000 sa dosiahol pokrok v rade oblastí uvedených v správe.

Bol vypracovaný Akčný plán predchádzania všetkým formám diskriminácie, rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatným prejavom intolerancie na obdobie rokov 2000-2001, predĺžený na obdobie 2002-2003.

Rozšírili sa ustanovenia trestnoprávnych noriem zamerané na boj proti rasizmu a problematiku rasovo motivovaných trestných činov sa venovali mnohé iniciatívy verejných orgánov. Bol pripravený návrh antidiskriminačného zákona a vytvorený úrad ombudsmana. Realizovali sa rôzne projekty zamerané na riešenie problémov rómskej menšiny v rozličných oblastiach života, vrátane viacerých úspešných iniciatív, akou je napríklad pôsobenie rómskych asistentov v niektorých triedach.

Napriek tomu je pokrok dosiahnutý pri riešení problémov rasizmu, intolerancie a diskriminácie v mnohých ohľadoch ešte stále nedostatočný. Naďalej sa vyskytuje rasovo motivované násilie, vrátane závažných prípadov policajnej brutality, ktoré kvôli nedostatočnému uplatňovaniu zákonov zostáva príliš často nepotrestané. Rómska menšina je vo väčšine oblastí života aj naďalej vážne znevýhodňovaná, najmä pokiaľ ide o bývanie, zamestnanie a vzdelanie. Rôzne stratégie a opatrenia na riešenie týchto problémov nepriniesli reálne, celoplošné a udržateľné zlepšenia a deklarovaná politická priorita venovaná tejto otázke sa nepremietla do primeraných zdrojov alebo do sústredeného záujmu a vôle dotknutých sektorov štátnej správy. Verejná mienka je vo vzťahu k rómskej menšine aj naďalej zväčša negatívna.

V tejto správe ECRI odporúča, aby slovenské orgány prijali ďalšie opatrenia vo viacerých oblastiach. Okrem iného vyzýva na dôslednejšie uplatňovanie trestného práva proti rasizmu a na urýchlené prijatie a nadobudnutie účinnosti antidiskriminačného zákona. ECRI odporúča dôraznejšie reagovať na incidenty zlého zaobchádzania s príslušníkmi menšinových skupín políciou. Zdôrazňuje, že deklarovaná politická vôľa riešiť problémy rómskej komunity sa musí premietnuť do konkrétnych, celoplošných a udržateľných zlepšení, najmä v oblasti vzdelávania, bývania a zamestnanosti, so skutočným zapojením samotnej rómskej komunity. V tejto súvislosti by sa mala začať prakticky uplatňovať nová politika v smere zavádzania osobitných vyrovnávacích opatrení, ktoré by mali zabezpečiť rovnakú účasť pre Rómov ako pre ostatných členov spoločnosti, sprevádzaná zintenzívnením informačnej činnosti v spoločnosti s cieľom získať jej podporu pre takýto prístup.

A napokon ECRI požaduje úplné, transparentné a nestranné vyšetrenie nedávnych tvrdení o údajných sterilizáciách rómskych žien bez ich úplného a informovaného súhlasu.

I. SITUÁCIA OD VYDANIA DRUHEJ SPRÁVY ECRI

Medzinárodné právne dokumenty

1. Vo svojej druhej správe o Slovensku ECRI odporučila Slovensku ratifikovať Revidovanú sociálnu chartu a Európsku chartu regionálnych alebo menšinových jazykov. Odporučila podpísať a ratifikovať Európsky dohovor o právnom postavení migrujúcich pracovníkov a Dohovor o účasti cudzincov na verejnom živote na miestnej úrovni.

2. ECRI s potešením prijala informáciu o tom, že Slovensko v septembri 2001 ratifikovalo Európsku chartu regionálnych alebo menšinových jazykov; charta nadobudla platnosť pre Slovensko 1. januára 2002. Štátne orgány stanovili deväť jazykov, na ktoré sa vzťahujú ustanovenia charty. Podľa niektorých informácií však uplatňovanie charty naráža na ťažkosti v prípade rómčiny, ktorá je jedným z uvedených jazykov (pozri nižšie, odseky 8 a 51).

3. Slovensko doteraz neratifikovalo Revidovanú sociálnu chartu ani Protokol č. 12 k Európskemu dohovoru o ľudských právach, nepodpísalo ani neratifikovalo Európsky dohovor o právnom postavení migrujúcich pracovníkov, Dohovor o účasti cudzincov na verejnom živote na miestnej úrovni, ani Dodatkový protokol k Dohovoru o počítačovej kriminalite týkajúci sa trestnosti činov rasistickej alebo xenofóbnej povahy spáchaných prostredníctvom počítačových systémov.

***Odporúčania*:**

4. ECRI opätovne Slovensku odporúča bezodkladne ratifikovať Revidovanú sociálnu chartu, Európsky dohovor o právnom postavení migrujúcich pracovníkov a Dohovor o účasti cudzincov na verejnom živote na miestnej úrovni.

5. ECRI ďalej nabáda Slovensko, aby ratifikovalo Protokol č. 12 k Európskemu dohovoru o ľudských právach a aby podpísalo a ratifikovalo Dodatkový protokol k Dohovoru o počítačovej kriminalite týkajúci sa trestnosti činov rasistickej alebo xenofóbnej povahy spáchaných prostredníctvom počítačových systémov.

Ústavné ustanovenia a ostatné základné právne predpisy

- *Zákon o používaní jazykov národnostných menšín*

6. Vo svojej druhej správe o Slovensku ECRI odporučila zabezpečiť v plnom rozsahu uplatňovanie zákona o používaní jazykov národnostných menšín, ktorý nadobudol účinnosť v septembri 1999. Okrem toho vyzvala slovenské orgány, aby naďalej venovali pozornosť otázke používania menšinových jazykov v rôznych oblastiach života.

7. Slovenská republika v súčasnosti pripravuje prvú správu o implementácii Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov v Slovenskej republike.

8. V súvislosti so zákonom o používaní jazykov národnostných menšín niektoré menšinové skupiny – najmä maďarská menšina – využívajú možnosť používať svoj vlastný jazyk v úradnom styku s okresnými orgánmi verejnej správy, ak tvoria aspoň 20% obyvateľstva. V prípade rómskej menšiny sa však tento zákon využíva nedostatočne. Jednou z prekážok k jeho uplatňovaniu je, že oficiálne údaje týkajúce sa počtu osôb, ktoré sa v poslednom sčítaní obyvateľov prihlásili k rómskej národnosti, ani zďaleka nevystihujú skutočný počet rómskeho obyvateľstva; ďalšou je skutočnosť, že rómsky jazyk má na Slovensku množstvo dialektov, nie je kodifikovaný a nehovoria ním všetci Rómovia.

Odporúčania:

9. ECRI odporúča prijať ďalšie kroky na zabezpečenie uplatňovania Zákona o používaní jazykov menšín vo všetkých menšinových skupinách, ktoré si želajú používať svoj materinský jazyk v úradnom styku. Vyzýva štátne orgány, aby urobili nevyhnutné legislatívne aj iné kroky na umožnenie úplnej implementácie Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov.

Ustanovenia trestného práva

10. Vo svojej druhej správe o Slovensku ECRI odporučila opatrenia na zabezpečenie plného uplatňovania trestnoprávnych noriem v oblasti boja proti rasizmu a diskriminácii. ECRI spresnila, že súčasťou týchto opatrení by malo byť vypracovanie jednoznačných usmernení a pokynov pre políciu a prokuratúru, ako aj verejne vyjadrený záväzok štátnych orgánov riešiť problémy rasizmu a intolerancie. Okrem toho ECRI vyzvala na intenzívnejšie vzdelávanie v oblasti boja proti rasizmu a intolerancii pre policajtov aj pre predstaviteľov ďalších orgánov činných v trestnom konaní, ako sú prokurátori a sudcovia. ECRI odporučila aj opatrenia na zvýšenie informovanosti širokej verejnosti o platnej legislatíve a opatrenia na zvýšenie dôvery obetí a potenciálnych svedkov v systéme trestnej justície. A napokon ECRI uviedla, že štátne orgány by mali zaviesť systém zberu a uverejňovania presných údajov a štatistík o počte a výsledku rasovo motivovaných a xenofóbnych trestných činov, ktoré boli oznámené polícii.

11. Od uverejnenia poslednej správy ECRI sa prijali niektoré zmeny ustanovení Trestného zákona týkajúce sa rasizmu a xenofóbie. Ide najmä o pridanie nového dôvodu v § 196, ktorý trestá použitie násilia proti jednotlivcovi a skupine obyvateľov pre ich rasu, národnosť, politické presvedčenie alebo vyznanie: medzi tieto dôvody sa začlenil aj dôvod „príslušnosti k etnickej skupine“. Pridanie tohto dôvodu by malo zabezpečiť, aby súdy posudzovali útoky proti Rómom ako rasovo motivované útoky, nakoľko v minulosti sa niektorí sudcovia domnievali, že uvedené ustanovenie sa nevzťahuje na Rómov, pretože sú súčasťou slovenského obyvateľstva. Okrem toho sa novelizáciou § 261 Trestného zákona zaviedla aj možnosť trestne stíhať osoby, ktoré verejne popierajú, spochybňujú, schvaľujú alebo ospravedlňujú zločiny fašizmu alebo iných podobných hnutí. A napokon, novelizáciou zákona č. 421/2002 Z. z. sa v § 89 zaviedla možnosť trestne stíhať osoby za trestné činy spáchané prostredníctvom internetu.

12. V súvislosti s pripravovanou rekodifikáciou Trestného zákonníka ECRI konštatuje, že navrhované ustanovenia týkajúce sa rasovo motivovaných trestných činov sú porovnateľné s tými, ktoré obsahuje už existujúci zákon. Návrh nového Trestného zákonníka by mal byť predložený Národnej rade SR koncom roku 2003 a nadobudnúť účinnosť v prvej polovici roku 2005.

13. Urobili sa niektoré kroky v snahe pokúsiť sa zlepšiť uplatňovanie trestnoprávnych noriem proti rasizmu. V roku 2001 vznikla Komisia pre rasovo motivovanú trestnú činnosť, zložená zo zástupcov Prezídia Policajného zboru SR a mimovládnych organizácií. Komisia prijala rad iniciatív, vrátane vypracovania metodickej príručky pre policajtov, ktorá obsahuje zásady postupu v prípade rasovo motivovaných trestných činov. Komisia má tiež právo vyžiadať informácie o priebehu relevantných vyšetrovaní a môže vypočuť príslušníkov polície. Štátne orgány uviedli, že na krajských úradoch vyšetrovania boli na prípady rasovo motivovanej trestnej činnosti vyčlenení špecializovaní vyšetrovatelia. Avšak v policajnom zbore, ktorý má okolo 22 tisíc príslušníkov, je poverených výlučne riešením rasovo motivovanej trestnej činnosti len 10 policajtov.

14. Napriek istým snahám o nábor Rómov do policajného zboru s cieľom zlepšiť vzťahy medzi políciou a touto menšinou zostáva počet rómskych policajtov naďalej nízky – počet Rómov v štátnej polícii sa odhaduje na 20 a v mestskej polícii asi na 50 osôb. Jedným z problémov Rómov uchádzajúcich sa o štúdium na policajnej akadémii je požiadavka úplného stredoškolského vzdelania, keďže prevažná väčšina Rómov nemá ukončené stredoškolské vzdelanie.

15. Pokiaľ ide o predstaviteľov ostatných orgánov činných v trestnom konaní, v spolupráci s medzinárodnými a mimovládnymi organizáciami sa organizujú vzdelávacie kurzy pre sudcov a súdnych čakateľov o otázkach rasizmu a diskriminácie. Generálny prokurátor vydal všetkým prokuratúram v krajine pokyn, aby na úrovni jednotlivých okresov a krajov vymenovali jedného prokurátora zodpovedného za veci súvisiace s rasovo motivovanou trestnou činnosťou; ECRI nedostala informácie o tom, či sa tento pokyn splnil.

16. Napriek tomuto a ďalším prijatým opatreniam zostáva uplatňovanie trestnoprávnych predpisov na boj proti rasizmu aj naďalej problematické. ECRI konštatuje, že podľa vládnych štatistík sa počet osôb odsúdených v období 1996-2001 za rasovo motivované trestné činy znížil. Pritom však podľa mnohých zdrojov v tomto období pokračovalo páchanie násilných skutkov, najmä proti príslušníkom rómskej menšiny ale aj členom iných skupín, ktorého sa dopúšťali skínheadi a iné osoby, a čo je obzvlášť znepokojujúce, aj príslušníci polície. Celý rad informácií svedčí o tom, že počet nahlásených prípadov a nízky počet úspešne vyriešených prípadov na súde ani zďaleka nezodpovedá skutočným rozmerom rasovo motivovanej trestnej činnosti v krajine.

17. Na Slovensku existuje viditeľné a aktívne hnutie skínheadov – hoci sa uvádza, že toto hnutie je menej organizované ako v niektorých iných krajinách, odhaduje sa, že organizácie „bielej moci“ majú okolo 2 – 3 000 aktívnych členov a ešte väčší počet pasívnych prívržencov medzi niektorými segmentmi mládeže. Stále znepokojivý je problém rasovo motivovaných útokov skínheadov proti príslušníkom rómskej komunity a ďalším viditeľným menšinovým skupinám, ako sú prisťahovalci a žiadatelia o azyl. Prívrženci hnutia skínheadov šíria aj antisemitskú propagandu. Polícia sa snaží monitorovať aktivity hnutia

skínheadov, aby mohla zabrániť konaniu ich podujatí a identifikovať príslušné osoby.

18. Jednou z prekážok uplatňovania legislatívy je podľa všetkého prakticky nulový prístup mnohých obetí – z finančných dôvodov – k primeranej právnej pomoci. Hoci podnet na konanie v trestných prípadoch podáva prokuratúra, pomoc advokáta je pre úspešné vyriešenie týchto prípadov neoceniteľná. Navyše, medzi faktormi zdôvodňujúcimi nízky počet prípadov úspešne ukončených pred súdom sa uvádza obťažnosť dokázania rasovej motivácie, ktorú ešte znásobuje neochota sudcov uznať rasovú motiváciu trestných činov vzhľadom na prísnejšie tresty, ktoré sú s nimi spojené. Pozoruje sa aj všeobecne nízky záujem verejnosti o problematiku rasovo motivovanej trestnej činnosti, pričom postoje polície k prijímaniu a vyšetrovaniu sťažností majú tendenciu odrážať tento nezáujem spoločnosti.

Odporúčania:

19. ECRI považuje za potrebné, aby sa urobili ďalšie kroky na zvýšenie účinnosti trestnoprávnej ochrany pred rasovo motivovanými trestnými činmi. V tejto súvislosti najmä vyzýva slovenské orgány, aby zabezpečili premietnutie deklarovanej politickej vôle štátnych orgánov riešiť rasové násilie do reálnych zmien v praxi orgánov zodpovedných za uplatňovanie práva: polície, prokuratúry a sudcov.

20. ECRI odporúča vyčleniť ďalšie ľudské a finančné zdroje na zabezpečenie dôkladného a systematického vyšetrovania a trestného stíhania rasových trestných činov; vhodnou cestou, ktorá by sa mala uplatňovať v širšej miere, je v celej krajine vyčleniť pre túto oblasť policajtov a prokurátorov s osobitným výcvikom a odbornou spôsobilosťou.

21. ECRI tiež odporúča zabezpečiť širší prístup k bezplatnej právnej pomoci pre obete rasových trestných činov.

22. Mal by sa posilniť aj nábor príslušníkov menšinových skupín, najmä rómskej menšiny, pre prácu v orgánoch činných v trestnom konaní, predovšetkým v polícii, a mali by sa hľadať cesty umožňujúce prekonať prekážky pri prijímaní Rómov na policajnú akadémiu, ako sú napríklad opatrenia umožňujúce Rómom dosiahnuť požadovaný stupeň vzdelania.

23. ECRI sa domnieva, že štátne orgány by mali aj naďalej starostlivo monitorovať a potláčať aktivity hnutia skínheadov na Slovensku a zabezpečiť, aby osoby vykonávajúce nelegálne aktivity v tejto oblasti boli postavené pred súd, najmä pokiaľ páchajú rasovo motivované trestné činy proti iným osobám.

Ustanovenia občianskeho a správneho práva

24. Vo svojej druhej správe o Slovensku ECRI odporučila štátnym orgánom urobiť ďalšie kroky na zabezpečenie uplatňovania relevantných ustanovení na boj proti diskriminácii na trhu práce. Vyzvala tiež slovenské orgány, aby vypracovali a prijali komplexný súbor legislatívnych opatrení proti rasizmu a diskriminácii v jednotlivých oblastiach života, vrátane bývania, vzdelania, prístupu k verejným službám, atď.

25. Nový Zákonník práce zakazuje s účinnosťou od 1. apríla 2002 diskrimináciu prostredníctvom paragrafu 13, ktorý upravuje dôležité otázky, ako je napr. priama a nepriama diskriminácia, zdieľanie dôkazného bremena a diskriminácia vo všetkých fázach pracovného pomeru, vrátane politiky pri nábore pracovníkov.

26. Už nejaký čas sa pracuje na príprave návrhu antidiskriminačného zákona, ktorý však v čase písania tejto správy parlament ešte neprijal kvôli nesúhlasu jednej zo strán vládnej koalície so začlenením sexuálnej orientácie medzi dôvody diskriminácie podľa tohto zákona. Počas prípravy zákona sa vyjadrovali rozdielne názory aj pokiaľ ide o potrebu prijať jediný nový zákon alebo jednoducho novelizovať existujúce zákony ustanovujúce ochranu pred diskrimináciou v rôznych oblastiach.

Odporúčania:

27. ECRI opätovne zdôrazňuje dôležitosť vytvorenia komplexného a jednoznačného právneho rámca proti diskriminácii a konštatuje, že najdostupnejšou cestou na dosiahnutie nápravy pre obete diskriminácie často býva občianske a správne právo. Z tohto dôvodu vyzýva slovenské orgány, aby bez ďalších odkladov zabezpečili prijatie návrhu antidiskriminačného zákona.

28. ECRI vyjadruje nádej, že štátne orgány budú starostlivo monitorovať uplatňovanie antidiskriminačného ustanovenia Zákonníka práce a prijmú ďalšie opatrenia na zvýšenie informovanosti zamestnávateľov a pracovníkov o tejto dodatočnej ochrane.

Špecializované orgány a ďalšie inštitúcie

29. Vo svojej druhej správe ECRI odporučila, aby Slovensko zriadilo špecializovaný orgán na boj proti rasizmu a intolerancii. Vyzvala tiež slovenské orgány, aby pre úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity zriadený v marci 1999 zabezpečili potrebné právomoci a zdroje umožňujúce plnenie jeho úlohy.

30. Štátne orgány informovali ECRI, že orgánom zodpovedným za dohľad nad vykonávaním prerokúvaného návrhu antidiskriminačného zákona by sa po nadobudnutí jeho účinnosti (pozri odsek 26) malo stať existujúce Národné stredisko pre ľudské práva, a že činnosť tohto strediska sa prehodnotí a zreštrukturalizuje tak, aby vznikol úplne nezávislý orgán v súlade s Parížskymi princípmi[1].

31. V marci 2002 bol zriadený úrad ombudsmana. Tento orgán má právomoci týkajúce sa činnosti orgánov štátnej správy a miestnej samosprávy. Ombudsman môže prijímať sťažnosti od jednotlivcov, ale môže konať aj z vlastnej iniciatívy. Predstavitelia úradu ombudsmana uviedli, že úrad doteraz nedostal žiadne sťažnosti týkajúce sa rasizmu a diskriminácie, hoci pokiaľ by tieto prípady súviseli s konaním orgánov štátnej správy alebo samosprávy,

[1] *„Parížske princípy“ sú princípy upravujúce štatút národných inštitúcií, ustanovené rezolúciou Valného zhromaždenia OSN č. 48/134 z roku 1993.*

spadali by do jeho kompetencie. Ako sa konštatuje v iných častiach tejto správy, ECRI sa domnieva, že sa vyskytujú prípady, keď orgány štátnej správy alebo samosprávy postupujú diskriminačne voči príslušníkom niektorých menšinových skupín.

32. Úrad splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity (ďalej len „splnomocnenkyňa“) začal zohrávať dôležitú úlohu pri koordinácii vládnej politiky a iniciatív na riešenie problémov rómskej komunity na Slovensku a pri určovaní priorít v tejto oblasti. Splnomocnenkyňa pripravila najmä nový pozičný dokument („Základné tézy koncepcie politiky vlády SR pri integrácii rómskych komunít“), ktorý vládny kabinet schválil v apríli 2003. Dokument podrobne popisuje konkrétne opatrenia, ktoré by sa mali prijať ako prioritné s cieľom premietnuť deklarovanú politickú vôľu zlepšiť postavenie Rómov do praxe (pozri nižšie, odsek 114).

33. Úlohu splnomocnenkyne však v súčasnosti sťažuje nedostatok primeraných finančných prostriedkov pre jej úrad: ECRI vyjadruje poľutovanie nad tým, že financie, ktoré do konca roku 2002 poskytovala Svetová banka na zamestnávanie istého počtu pracovníkov, nenahradili financie zo štátneho rozpočtu; znamená to, že splnomocnenkyňa musí dnes fungovať s mimoriadne limitovaným stavom pracovníkov. Okrem toho sa volá po posilnení právneho postavenia a právomocí úradu splnomocnenca, najmä zabezpečením kontinuity tohto úradu jeho ustanovením na základe zákona. ECRI v tejto súvislosti s potešením prijala informáciu o existencii plánu na zvýšenie počtu zamestnancov úradu splnomocnenca a o práci na prijatí návrhu na posilnenie právneho postavenia a právomocí tohto orgánu.

Odporúčania:

34. V súlade s návrhom antidiskriminačného zákona ECRI odporúča čo najrýchlejšie vytvoriť špecializovaný orgán na boj proti rasizmu a diskriminácii a v tejto súvislosti upriamuje pozornosť na svoje Všeobecné odporúčanie politiky č. 7 o vnútroštátnej legislatíve na boj proti rasizmu a rasovej diskriminácii, ktoré odporúča vytvorenie podobných orgánov, ako aj všeobecné odporúčanie politiky č. 2 o špecializovaných orgánoch na boj proti rasizmu, xenofóbii, antisemitizmu a intolerancii na národnej úrovni, ktoré obsahuje zásady týkajúce sa organizácie, úloh a fungovania týchto orgánov.

35. ECRI odporúča, aby úrad ombudsmana venoval osobitnú pozornosť možným rasovým alebo diskriminačným aspektom sťažností a prípadov, o ktorých sa dozvie. Podľa názoru ECRI takéto rasové a diskriminačné aspekty nemusia byť vždy zrejmé na prvý pohľad, a to ani pre samotnú obeť, a preto by bolo nanajvýš vhodné zabezpečiť osobitné vzdelávanie pre pracovníkov úradu ombudsmana týkajúce sa rôznych foriem, akými sa môže prejavovať rasizmus a diskriminácia.

36. ECRI ďalej vyzýva štátne orgány, aby zabezpečili potrebné rozpočtové zdroje pre úrad splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity umožňujúce jeho efektívne fungovanie, a aby posilnili a spresnili právomoci a funkcie tohto orgánu.

Vzdelávanie a zvyšovanie informovanosti

37. Vo svojej druhej správe ECRI odporučila, aby slovenské orgány zaviedli do školských osnov výučbu o otázkach rasizmu a diskriminácie, a aby sa pritom prípadne inšpirovali vzdelávacími aktivitami rôznych mimovládnych organizácií. Odporučila tiež zaviesť osobitnú prípravu učiteľov týkajúcu sa prístupu k tejto téme a jej prezentácie.

38. ECRI odporučila, aby slovenské orgány zabezpečili splnenie príkazu na stiahnutie kontroverznej učebnice dejepisu „Dejiny Slovenska a Slovákov“ zo všetkých škôl[2].

39. Podľa informácií od štátnych orgánov sú ľudské práva súčasťou školských osnov od úrovne základných škôl vyššie. Na prvom stupni základnej školy neexistuje konkrétny predmet, v rámci ktorého by sa zabezpečovala výučba v tejto oblasti, avšak podľa štátnych orgánov sú jednotlivé aspekty ľudských práv prierezovo začlenené do všetkých ostatných predmetov, pričom na vyššom stupni základnej školy a na stredných školách sú zahrnuté v konkrétnych predmetoch (ako je „občianska výchova a etika“). Súčasťou tejto výučby je aj multikulturalizmus a antidiskriminácia, pričom informácie týkajúce sa histórie a kultúry menšinových skupín sú začlenené do iných predmetov, ako je napríklad dejepis, zemepis, hudobná a výtvarná výchova. Aj vzdelávanie učiteľov – základná príprava aj odborné kurzy ďalšieho vzdelávania – zahŕňa ľudské práva a otázky rasizmu a diskriminácie.

40. Keďže tieto predmety sa postupne zavádzali v priebehu posledných desiatich rokov, doteraz sa neuskutočnilo žiadne konkrétne vyhodnotenie ich výsledkov, hoci podľa hodnotenia situácie niektorými medzinárodnými organizáciami výučba k ľudským právam na Slovensku ešte nedosiahla uspokojivú úroveň. Niektoré mimovládne organizácie konštatujú, že výučba o otázkach rasizmu a diskriminácie – ktorej rozsah učebné osnovy stanovujú len v trvaní jednej vyučovacej hodiny v školskom roku – nie je dostatočná. Konštatuje sa tiež, že s cieľom potláčať predsudky proti rómskej menšine by sa mala zabezpečiť širšia špecifická výučba o kultúre a dejinách rómskej menšiny.

41. Zdá sa, že hoci kniha „Dejiny Slovenska a Slovákov“ sa nenachádza na zozname učebných materiálov odporúčaných ministerstvom školstva, v školských knižniciach môžu ešte stále existovať výtlačky tejto knihy a učitelia sa môžu rozhodnúť použiť ich ako doplnkovú učebnú pomôcku.

Odporúčania:

42. ECRI odporúča priebežne prehodnocovať výučbu o ľudských právach v školách, a najmä spôsob, akým sa vyučujú otázky spojené s rasizmom a diskrimináciou, s cieľom zabezpečiť zavedenie čo najvhodnejšej metodiky a potrebnú úroveň výučby v tejto oblasti. Zdôrazňuje aj význam prepojenia výučby o rasizme a intolerancii s postavením menšinových skupín žijúcich na Slovensku.

[2] *Táto kniha bola predmetom mnohých kritických výhrad náboženských skupín, pretože skresleným spôsobom ospravedlňuje zaobchádzanie s príslušníkmi židovských a rómskych komunít na Slovensku počas vojny a ich deportáciu.*

43. ECRI sa okrem toho nazdáva, že treba venovať pozornosť prevereniu všetkých kníh a ďalších pomôcok používaných v školách, najmä učebniciam dejepisu, a zabezpečiť ich súlad s najlepšou praxou v oblasti predchádzania vytváraniu stereotypov a predsudkov.

Polícia

44. Vo svojej druhej správe o Slovensku ECRI odporučila, aby sa urobili kroky na prešetrenie všetkých údajných prípadov nepatričného konania a zlého zaobchádzania polície s menšinovými skupinami, najmä Rómami, a aby sa zabezpečilo potrestanie páchateľov. Odporučila, aby toto vyšetrovanie viedol nezávislý vyšetrovací orgán.

45. ECRI odporučila prijať opatrenia s cieľom povzbudiť obete zlého zaobchádzania políciou k podávaniu sťažností a poskytnúť im pomoc. ECRI odporučila, aby sa v rámci opatrení na zvýšenie dôvery menšinových skupín v políciu určili sprostredkovatelia spomedzi príslušníkov menšín a aby sa zvýšil nábor policajtov z týchto skupín.

46. ECRI odporučila, aby štátne orgány preskúmali a podnikli opatrenia proti policajným praktikám, ktoré by mohli diskriminovať viditeľné menšiny, akými je napríklad častejšia kontrola preukazov totožnosti Rómov v porovnaní s ostatnými.

47. Podnikli sa niektoré kroky na riešenie problému policajného násilia a zlého zaobchádzania s príslušníkmi menšinových skupín, najmä Rómami. Medzi tieto kroky patrí zriadenie Komisie pre rasovo motivovanú trestnú činnosť v rámci Prezídia Policajného zboru SR (pozri vyššie, odsek 13), ktorá preskúmava aj prípady policajného násilia a hľadá cesty na zlepšenie postojov polície k menšinovým skupinám, najmä Rómom. Uskutočnili sa aj niektoré iniciatívy s cieľom pokúsiť sa zvýšiť zastúpenie rómskej menšiny v policajnom zbore, hoci, ako sme uviedli vyššie, tieto iniciatívy narazili na isté ťažkosti. Jedným zo zaujímavých projektov je zriaďovanie „občianskych hliadok“ v niektorých lokalitách, kde bolo vďaka grantom možné zamestnať Rómov a poveriť ich rôznymi komunitnými úlohami a udržiavaním verejného poriadku; tieto projekty podľa všetkého predstavujú aj „most“ medzi políciou a miestnymi komunitami a zlepšujú ich vzájomné vzťahy.

48. ECRI však s poľutovaním konštatuje, že aj naďalej dochádza k incidentom zlého zaobchádzania a násilia voči príslušníkom rómskej menšiny zo strany polície – vrátane incidentov končiacich smrťou počas policajného zaistenia. Aj napriek niekoľkým vyšetrovaniam a minimálne jednému trestnému konaniu[3] páchatelia zrejme neboli odsúdení. V súčasnosti neexistuje taký nezávislý vyšetrovací mechanizmus, aký predpokladá ECRI, na prešetrovanie tvrdení o údajnom zlom zaobchádzaní zo strany polície.

[3] *Sedem policajtov bolo zatknutých a obvinených v súvislosti so smrťou Karola Sendreia, ktorý bol v júli 2001 údajne pripútaný k radiátoru na policajnej stanici a zbitý; doteraz však neboli vynesené žiadne rozsudky.*

Odporúčania:

49. ECRI odporúča prijať ďalšie opatrenia s cieľom zabrániť prípadom nepatričného konania a zlého zaobchádzania polície s príslušníkmi menšín, najmä rómskej. Zdôrazňuje najmä význam zavedenia nezávislého vyšetrovacieho mechanizmu, pomocou ktorého by bolo možné prešetrovať tvrdenia o nepatričnom konaní polície a v prípade potreby zabezpečiť postavenie páchateľov pred súd. ECRI zdôrazňuje, že súdy by mali čo najrýchlejšie rozhodovať o prípadoch policajného násilia, ktoré sa pred ne dostanú, aby sa spoločnosti vyslal signál, že takéto konanie polície sa netoleruje a bude potrestané.

Prístup k vzdelaniu

50. Vo svojej druhej správe o Slovensku ECRI odporučila slovenským orgánom pokračovať v úsilí zabezpečiť v praxi právo národnostných menšín na vzdelanie v ich materinskom jazyku.

51. ECRI nie je informovaná o tom, že by v súvislosti s právom národnostných menšín na vzdelávanie v materinskom jazyku existovali závažnejšie problémy. Vyskytujú sa však problémy s uplatňovaním tohto práva pre rómske deti. Ako sme uviedli vyššie (pozri odsek 8), jedným z nich je skutočnosť, že na Slovensku sa hovorí rôznymi rómskymi dialektmi a že tento jazyk ešte nie je plne kodifikovaný; existuje aj nedostatok učiteľov a učebníc. Nie je jasné ani to, do akej miery miestne školy poskytli rómskym rodinám informácie o práve požadovať vyučovanie v rómskom jazyku. Pozitívnym krokom je príprava niektorých rómskych učebníc a pôsobenie rómskych asistentov v školách; týmto asistentom sa až do roku 2010 udelila výnimka z požiadavky vysokoškolského vzdelania pre zaradenie medzi pedagogických pracovníkov

Odporúčania:

52. ECRI odporúča prijať ďalšie opatrenia na podporu práva rómskych detí na vzdelávanie v materinskom jazyku. Domnieva sa najmä, že by sa mal ďalej rozšíriť a rozvíjať systém rómskych asistentov v triedach, ktorý sa osvedčil, a že Rómovia by mali byť povzbudzovaní k získavaniu učiteľskej kvalifikácie.

Rómska/cigánska komunita

- ***Zamestnanosť***

53. Vo svojej druhej správe o Slovensku ECRI odporučila vyvíjať sústredenejšie a dlhodobejšie úsilie na zlepšenie situácie v oblasti zamestnávania Rómov, vrátane účinného uplatňovania príslušných právnych noriem proti diskriminácii v zamestnaní a celej škály politických opatrení, napr. zvýšenia prístupu Rómov k vzdelaniu a k špecifickým vzdelávacím programom s cieľom umožniť im získať kvalifikáciu pre rôzne oblasti.

54. Podporu rovnakých príležitostí v zamestnávaní zabezpečuje Národný plán zamestnanosti. Zaviedli sa aj niektoré programy na podporu zamestnanosti rómskej komunity, ako je napríklad vytváranie „verejnoprospešných prác“, snahy o zlepšenie celkovej ekonomickej klímy v znevýhodnených regiónoch a konkrétne projekty, napr. vyškolenie príslušníkov rómskej komunity za „sociálnych terénnych pracovníkov“. Napriek tomu je pre Rómov stále mimoriadne ťažké nájsť si prácu a nezamestnanosť rómskeho obyvateľstva v krajine dosahuje okolo 80% a v niektorých osadách až 100%. Zvlášť veľké ťažkosti s hľadaním zamestnania majú rómske ženy, ktoré sú postihnuté dvojitou diskrimináciou – z dôvodu svojho pohlavia ako aj etnického pôvodu. Podľa vyjadrení mimovládnych organizácií sa nevykonalo dosť pre riešenie dlhodobej nezamestnanosti ani pre riešenie problému diskriminácie na trhu práce.

Odporúčania:

55. ECRI odporúča urobiť ďalšie kroky na zvýšenie zamestnanosti rómskej komunity. Nazdáva sa, že vzhľadom na dlhodobú a endemickú povahu znevýhodnenia Rómov na trhu práce treba prijať osobitné opatrenia, ktoré by im zabezpečili rovnocennú pozíciu v súťaži na trhu zamestnanosti s príslušníkmi väčšinovej spoločnosti.

56. ECRI zdôrazňuje aj nutnosť zabezpečiť uplatňovanie nových ustanovení Zákonníka práce zakazujúcich diskrimináciu v zamestnaní a realizovať opatrenia na zvyšovanie informovanosti zamestnávateľov a obyvateľstva o týchto ustanoveniach.

- ***Bývanie***

57. Vo svojej druhej správe ECRI odporučila štátnym orgánom podniknúť okamžité kroky na zastavenie praktík, ktorých cieľom je segregovať a izolovať Rómov v miestnych častiach pripomínajúcich getá.

58. ECRI je hlboko znepokojená tým, že situácia mnohých rómskych komunít v oblasti bývania je aj naďalej zlá a že veľmi veľa Rómov žije v osadách, kde chýba dokonca aj základná občianska vybavenosť, ako je vodovod, kanalizácia a elektrina. V niektorých osadách sú podmienky natoľko kritické, že existuje reálne riziko epidémií, pričom je jasné, že rodiny – a najmä deti – žijúce v takýchto podmienkach nemôžu dúfať, že sa budú môcť rovnocenne zapojiť do spoločnosti v ostatných oblastiach života, ako je vzdelávanie a zamestnanie.

59. Stále existujú signály o nevraživom postoji miestnych komunít k usadeniu sa Rómov v ich obciach a mimovládny sektor udáva, že aktívna opozícia voči iniciatívam výstavby bývania je vážnou prekážkou efektívneho využívania projektov v tejto oblasti financovaných z medzinárodných aj vnútroštátnych zdrojov. Väčšina konkrétnych projektov zameraných na realizáciu opatrení definovaných v najnovšej Stratégii na riešenie problémov rómskej národnostnej menšiny (ďalej len „stratégia“) sa nachádza len v pilotnej fáze; týka sa to aj naliehavých opatrení na sociálnu bytovú výstavbu a budovania infraštruktúry v osadách. Mimovládny sektor okrem toho udáva, že väčšie úsilie by sa malo venovať začleňovaniu rómskych komunít do väčšinových komunít namiesto snahy o zlepšenie podmienok v osadách a výstavby sociálnych bytov, ktorá môže v skutočnosti viesť k pretrvávaniu a prehlbovaniu segregácie.

Odporúčania:

60. ECRI odporúča urýchlene prijať opatrenia na zlepšenie situácie v oblasti bývania Rómov a najmä zabezpečiť slušné bývanie a infraštruktúru pre tie rómske rodiny, ktoré dnes nemajú prístup ani k základnej vybavenosti.

61. ECRI zdôrazňuje aj potrebu zamerať sa na problém segregácie rómskych komunít od väčšinového obyvateľstva a na postoje väčšinového obyvateľstva, ktoré k tejto segregácii prispievajú, a domnieva sa, že hlavným cieľom bytovej politiky by malo byť umožniť rómskym komunitám žiť medzi väčšinovým obyvateľstvom.

- ***Prístup k sociálnym, zdravotníckym a ďalším službám***

62. Vo svojej druhej správe ECRI slovenským orgánom odporučila prešetriť situáciu v súvislosti s ťažkosťami, ktoré Rómom spôsobuje nutnosť vlastniť občiansky preukaz, aby získali prístup k niektorým občianskym, politickým, sociálnym a ekonomickým právam, a napraviť zistené nedostatky.

63. ECRI ďalej odporučila, aby sa nárok na jednotlivé formy dávok sociálnej pomoci priznával na individuálnom základe a nediskriminačným spôsobom.

64. Nie je jasné, aké percento rómskeho obyvateľstva nevlastní občiansky preukaz. Podľa štátnych orgánov môžu problémy niekedy nastať v prípade, že osoby sa presťahujú do iných obcí a následne majú ťažkosti so získaním potvrdenia o trvalom pobyte od obce, do ktorej sa presťahovali. Problémy so získaním potvrdenia o trvalom pobyte majú aj osoby žijúce na pozemkoch, ku ktorým nemajú vlastnícke práva alebo nájomné zmluvy. Osoby, ktoré nemajú trvalý pobyt v obci, môžu mať ťažkosti so získaním dávok sociálneho zabezpečenia a sociálnej podpory a s prístupom k ďalším službám. V roku 1998 bol vypracovaný návrh zákona, ktorý mal riešiť problém občianskych preukazov; hoci parlament tento zákon prijal, termín jeho účinnosti bol už trikrát odložený, keďže ho údajne treba novelizovať v súvislosti s reformami v oblasti verejnej správy.

65. Udáva sa, že nedávne zmeny v systéme priznávania nároku na sociálne dávky majú negatívny dopad najmä na príslušníkov rómskej komunity. Nové definície hmotnej núdze zo „subjektívnych“ alebo „objektívnych“ dôvodov, podľa ktorých sa v prípade „subjektívnych“ dôvodov priznávajú nižšie dávky, znamenajú, že mnohí Rómovia poberajú nižšie sumy; mimovládny sektor navyše udáva, že definície týchto kategórií ponechávajú veľký priestor na voľnú úvahu sociálnych pracovníkov a ďalších úradníkov a môžu tak umožniť diskriminačné uplatňovanie platného právneho predpisu. Mimovládny sektor taktiež udáva, že niektoré úrady poskytujúce sociálnu pomoc sa Rómom vyhrážajú, že im zastavia vyplácanie všetkých dávok, aby ich tak odradili od domáhania sa svojich práv súdnou cestou.

66. Prístup rómskych komunít k zdravotníckej starostlivosti je aj naďalej problematický. Mnohé osady sa nachádzajú pomerne ďaleko od zdravotníckych zariadení, pričom zlé podmienky v týchto osadách ohrozujú zdravotný stav rómskych komunít. Problémom je aj diskriminácia pri poskytovaní zdravotníckej

starostlivosti, vrátane praktík ako je oddeľovanie Rómov od iných pacientov v nemocniciach.

Odporúčania:

67. ECRI odporúča prijať legislatívne alebo iné opatrenia s cieľom zabezpečiť riešenie problémov spojených zo získaním potvrdení o trvalom pobyte a osobných dokladov. Odporúča urýchlene nájsť riešenie v súvislosti s prekážkou, ktorú predstavuje neistota spojená s vlastníckym právom k pozemkom, na ktorých sa usadili Rómovia, napríklad tak, že sa ich rodinám udelia tieto práva.

68. ECRI odporúča preveriť nový systém priznávania nároku na dávky sociálnej pomoci s cieľom vyhodnotiť jeho dopad na jednotlivé skupiny spoločnosti a zabezpečiť jeho spravodlivé, objektívne a nediskriminačné uplatňovanie.

69. ECRI odporúča prijať opatrenia zabezpečujúce rómskym komunitám rovnaký prístup k zdravotníckej starostlivosti, vrátane preventívnej zdravotníckej starostlivosti, napríklad k programom očkovania. ECRI taktiež odporúča zvýšiť informovanosť a vyškoliť zdravotníckych pracovníkov s cieľom bojovať proti stereotypom a predsudkom, ktoré môžu viesť k diskriminačnému zaobchádzaniu s rómskymi pacientmi.

- ***Uschopnenie***

70. Vo svojej druhej správe o Slovensku ECRI odporučila slovenským orgánom zamerať sa na nutnosť uschopniť rómsku komunitu, aby mohla hrať aktívnu úlohu v iniciatívach zameraných na zlepšenie jej postavenia v spoločnosti.

71. Vznikli niektoré projekty na posilnenie účasti Rómov na iniciatívach, ktoré sa týkajú ich komunity. Zvlášť treba oceniť pôsobenie rómskych asistentov v triedach, vytváranie rómskych „občianskych hliadok“ v niektorých lokalitách, a zámer vyškoliť rómskych „terénnych sociálnych pracovníkov“ pre prácu v rómskych komunitách. Ďalšie projekty, ako je pôsobenie „rómskych poradcov“ v krajských orgánoch štátnej správy, ktoré predpokladá stratégia, sa ešte nezrealizovali na úrovni celej krajiny. Celý rad iniciatív zorganizovali samotné rómske komunity; príkladom týchto iniciatív je zriaďovanie „nezávislých sociálnych služieb“ vykonávajúcich služby v prospech komunity, ako je napríklad hľadanie podporných rodín pre rómske deti alebo poskytovanie poradenských služieb v prípade závislostí. Iniciatívy vychádzajú aj z mimovládneho sektoru, ktorý napríklad povzbudzuje Rómov k uchádzaniu sa o funkcie starostov.

72. Účasť Rómov na verejnom živote na celoštátnej úrovni je však stále príliš nízka. Napriek vysokému podielu rómskeho obyvateľstva sa ani jednej rómskej politickej strane nepodarilo získať zastúpenie v parlamente a okrem niekoľkých významných výnimiek, ako je napríklad funkcia splnomocnenkyne, len málo Rómov zastáva funkcie vo vládnych štruktúrach. Mimoriadne nízke je aj ich zastúpenie medzi ostatnými dôležitými spoločenskými elitami, napríklad medzi právnikmi a sudcami, hoci mieru tohto zastúpenia možno len ťažko monitorovať vzhľadom na zákaz zberu údajov založených na etnickom pôvode.

73. V súvislosti s iniciatívami špecificky zameranými na zlepšenie postavenia Rómov, ako je napríklad stratégia, mimovládny sektor uvádza aj nutnosť v širšej miere konzultovať a zapájať Rómov do iniciatív a projektov, ktoré sa ich týkajú.

Odporúčania:

74. ECRI odporúča klásť väčší dôraz na zabezpečenie účasti rómskej komunity vo všetkých fázach plánovania a implementácie opatrení, ktoré sa ich týkajú, podľa možnosti na bezprostrednej miestnej úrovni. Veľmi užitočné by mohlo byť vyškolenie a pôsobenie osôb schopných vystupovať ako sprostredkovatelia medzi rómskymi komunitami a úradmi. ECRI zdôrazňuje, že je dôležité podporovať projekty a iniciatívy vychádzajúce zo samotnej rómskej komunity tým, že sa zabezpečí ich priebežné financovanie a že úspešné projekty sa rozšíria aj na ďalšie oblasti.

Prisťahovalectvo

- ***Žiadatelia o azyl a utečenci***

75. Od uverejnenia druhej správy ECRI o Slovensku došlo v súvislosti so žiadateľmi o azyl a utečencami k určitému vývoju. Počet žiadateľov o azyl na Slovensku vzrástol; asi dve tretiny z nich odchádzajú do iných krajín, pričom ročne dostane status utečenca len asi dvadsať osôb, ktoré zostanú v krajine.

76. V poslednom čase sa zdokonalil rámec na spracovanie žiadostí o udelenie azylu – právomoc vybavovať azylovú agendu v druhom stupni sa preniesla z ministerstva vnútra na okresné súdy, čím sa odvolacia procedúra stala nezávislejšou. Vzdelávanie sudcov poverených azylovou agendou zabezpečuje UNHCR a vnútroštátne mimovládne organizácie.

77. Neexistuje žiadna ucelená politika integrácie osôb, ktorým bolo priznané postavenie utečenca, aj keď niektoré mimovládne organizácie v tomto smere vyvíjajú isté úsilie. Žiadatelia o azyl a utečenci sa viackrát stali obeťami rasovo motivovaných útokov.

- ***Prisťahovalci v ilegálnej situácii***

78. Prisťahovalci v ilegálnej situácii sú zadržiavaní v dvoch záchytných utečeneckých táboroch zriadených na tento účel. Maximálna doba pobytu v týchto zariadeniach sa predĺžila z 30 na 180 dní. Ak osoby v záchytných táboroch dnes požiadajú o azyl, zostanú v týchto táboroch a nie sú premiestňované do pobytových utečeneckých táborov, ako tomu bolo predtým. Migračný úrad vykonáva úvodné pohovory s týmito osobami v záchytnom utečeneckom tábore a môže použiť aj zrýchlené konanie. Podľa informácií z mimovládneho sektoru pracovníci záchytných utečeneckých táborov niekedy prejavujú pomerne negatívny postoj k zadržiavaným osobám a negatívny postoj občas zaujímajú aj pracovníci Migračného úradu.

- ***Obchodovanie s ľuďmi***

79. Zaznamenal sa nárast obchodu so ženami a deťmi vo vnútri krajiny aj smerom navonok, najmä vo vzťahu k rómskej komunite. Podľa niektorých znepokojivých informácií poskytovanie pôžičiek Rómom za vysoké úroky vedie k praxi predávania členov rodiny výmenou za odpustenie dlhu, ktorá ďalej posilnila obchod s rómskymi ženami. Trestný zákonník obsahuje ustanovenia o obchode s ľuďmi, napríklad na sexuálne účely, a v posledných rokoch bol za obchodovanie s ľuďmi odsúdený celý rad osôb.

Odporúčania:

80. ECRI odporúča zabezpečiť ďalšie vzdelávanie a zvyšovanie informovanosti štátnych úradníkov, ktorí prichádzajú do kontaktu so žiadateľmi o azyl a ostatnými prisťahovalcami, vrátane pracovníkov záchytných utečeneckých táborov a Migračného úradu. Zvlášť zdôrazňuje potrebu pokračovať vo vzdelávaní sudcov okresných súdov, ktorí rozhodujú o odvolaniach.

81. ECRI tiež odporúča štátnym orgánom vypracovať stratégiu integrácie osôb, ktorým bol priznaný štatút utečenca, vrátane jazykovej prípravy a pomoci pri hľadaní ubytovania a zamestnania.

82. ECRI odporúča prijať ďalšie opatrenia na boj proti obchodovaniu so ženami a deťmi, najmä opatrenia na boj proti úžerníctvu postihujúcemu rómske komunity, a preventívne a informačné opatrenia pre rómsku/cigánsku komunitu v tejto oblasti.

Monitorovanie situácie

83. Vo svojej druhej správe ECRI odporučila slovenským orgánom zvážiť spôsoby monitorovania situácie rôznych menšinových skupín na Slovensku s primeraným ohľadom na zásady ochrany údajov a súkromia a vychádzajúc zo systému dobrovoľného prihlásenia sa k menšine. ECRI takisto odporučila slovenským orgánom zriadiť systém zberu údajov na účely evidencie prípadov násilia a diskriminácie voči príslušníkom menšinových skupín.

84. Ako hlavný dôvod nedostatku konkrétnych informácií, ktoré by štátnym orgánom umožnili monitorovať situáciu rôznych menšinových skupín, sa udáva existencia legislatívy zakazujúcej zber údajov v členení podľa etnického pôvodu. Na druhej strane sa aj napriek tejto legislatíve objavujú tvrdenia, že niektoré inštitúcie – napríklad niektoré nemocnice, polícia a úrady práce – údajne zaznamenávajú etnický pôvod osôb, s ktorými majú do činenia, zrejme vychádzajúc z predpokladov pracovníkov, ktorí sú v kontakte s verejnosťou, hoci štátne orgány tieto tvrdenia popierajú.

85. Ďalším problémom v súvislosti so zberom údajov je, že počet Rómov, ktorí sa prihlásili k rómskej národnosti pri sčítaní obyvateľov, ani zďaleka nezodpovedá skutočnému počtu tejto populácie – napríklad pri poslednom sčítaní v roku 2001 sa k rómskej národnosti prihlásilo menej ako 90.000 osôb, pričom skutočná veľkosť tejto populácie sa odhaduje minimálne na 500.000 osôb. Toto podhodnotenie má negatívny dopad na výšku finančných prostriedkov

vyčlenených pre túto skupinu, keďže viaceré menšinové práva sa viažu na počet príslušníkov danej menšiny.

Odporúčania:

86. ECRI odporúča hľadať metódy umožňujúce hodnotiť situáciu menšinových skupín v jednotlivých oblastiach života a zdôrazňuje, že takéto monitorovanie má zásadný význam pre hodnotenie dopadu a úspešnosti politík prijímaných na zlepšenie tejto situácie. Monitorovanie by malo prihliadať aj na dimenziu pohlavia, najmä z hľadiska možnej dvojitej alebo viacnásobnej diskriminácie. Malo by sa vykonávať s primeraným ohľadom na zásady zberu údajov a ochrany súkromia a vychádzať zo systému dobrovoľného prihlásenia sa k menšine, pričom by sa mali jednoznačne vysvetliť dôvody na zber týchto údajov. Zároveň by sa mali prestať používať akékoľvek „neformálne“ systémy v rôznych oblastiach štátnej správy, prostredníctvom ktorých sa osoby nedobrovoľne identifikujú a vedú v záznamoch ako osoby patriace k určitým menšinovým skupinám.

87. ECRI odporúča prijať kroky na systematickejšie monitorovanie prípadov rasových trestných činov a ich výsledkov.

Všeobecná názorová klíma

88. Vo svojej druhej správe o Slovensku ECRI odporučila zaviesť špecifické vzdelávanie pre štátnych úradníkov zodpovedných za vykonávanie politiky na všetkých úrovniach a vo všetkých oblastiach s cieľom zvyšovať povedomie o problematike rasizmu a diskriminácie a vytýčiť zásady pre prístup k týmto otázkam. Odporučila tiež, aby sa zvýšila informovanosť slovenskej populácie o existencii rasizmu a diskriminácie v slovenskej spoločnosti.

89. Slovenské orgány prijali Akčný plán predchádzania všetkým formám diskriminácie, rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatným prejavom intolerancie na obdobie rokov 2000-2001, ktorý predĺžili aj na obdobie 2002-2003, a prepojili ho s opatreniami vyplývajúcimi zo svetovej konferencie proti rasizmu, ktorá sa v roku 2001 konala v juhoafrickom Durbane. Dôležitým aspektom akčného plánu je zvyšovanie informovanosti spoločnosti a významných profesijných skupín vrátane polície, sudcov, prokurátorov, pracovníkov školstva, väzenských pracovníkov a sociálnych pracovníkov. V správe o priebežnom plnení akčného plánu z februára 2003 sa však konštatovalo, že školenia dotknutých pracovníkov mali väčšinou formu seminárov a diskusií, ktorých sa z finančných aj iných dôvodov zúčastnilo len relatívne málo pracovníkov. Štátne orgány sú pritom kritizované aj za tendenciu príliš sa spoliehať na mimovládny sektor pokiaľ ide o realizáciu projektov zameraných na zvyšovanie informovanosti a boj proti rasizmu.

90. Splnomocnenkyňa vlády SR pre rómske komunity zorganizovala niekoľko verejných informačných kampaní a iniciovala aj kontakty s médiami s cieľom zlepšiť prezentáciu rómskej populácie v povedomí verejnosti. Vo verejnosti však aj naďalej vo veľkej miere pretrvávajú stereotypy a predsudky o rómskom obyvateľstve. Rôzne verejné prejavy nevraživého postoja k tejto skupine ešte stále dávajú ECRI dôvody k obavám. Medzi tieto prejavy patria napríklad snahy niektorých miestnych komunít pod vedením miestnych politických predstaviteľov

zabrániť Rómom usadiť sa v katastroch ich obcí, alebo protirómske vyhlásenia niektorých politikov. Stereotypné predstavy štátnych úradníkov o Rómoch ako o osobách neschopných alebo neochotných úspešne si riadiť svoje vlastné záležitosti, vrátane starostlivosti o deti, hospodárenia s peniazmi alebo hygieny, umožňujú pretrvávanie paternalistických prístupov k riešeniu problémov rómskych komunít. Aj pri prezentácii Rómov v médiách sa skôr zdôrazňujú negatívne aspekty.

Odporúčania:

91. ECRI odporúča organizovať systematickejšie a širšie zamerané informačné a vzdelávacie akcie pre odbornú verejnosť o otázkach rasizmu a diskriminácie. Mali by sa prijať najmä opatrenia na boj proti stereotypom a predsudkom týkajúcich sa rómskej komunity, ktoré sa negatívne odrážajú tak vo filozofii a v zameraní opatrení na zlepšenie jej situácie, ako aj v spôsobe zaobchádzania s touto komunitou zo strany štátnych úradníkov.

92. ECRI štátnym orgánom odporúča aj zintenzívnenie informačných aktivít pre verejnosť, najmä pokiaľ ide o používanie nových prístupov k posilneniu integrovanej spoločnosti (pozri nižšie, Špecifické otázky).

II. NAJNOVŠÍ VÝVOJ

Tvrdenia o údajných sterilizáciách rómskych žien bez ich plného a informovaného súhlasu

93. ECRI je veľmi znepokojená správami, ktoré začiatkom roka 2003[4] vyvolali pozornosť domácej aj medzinárodnej verejnosti, a podľa ktorých sa v niektorých nemocniciach na východnom Slovensku v posledných rokoch priebežne vykonávala sterilizácia rómskych žien bez ich plného a informovaného súhlasu. Počas obdobia komunizmu existovala oficiálna politika, v rámci ktorej boli rómske ženy finančne stimulované k sterilizácii. Po páde komunizmu v roku 1989 sa táto politika prestala uplatňovať, ale podľa správy v niektorých nemocniciach aj naďalej existuje prax sterilizácie rómskych žien bez potrebných záruk zabezpečujúcich, že si ženy plne uvedomujú dôsledky tohto zákroku a že s ním súhlasia. Správa uvádza, že niektoré ženy boli požiadané o podpísanie tlačiva o súhlase počas anestézie pri pôrode cisárskym rezom, iným sa povedalo, že sterilizácia je nevyhnutná, pretože ďalšie tehotenstvá by mohli byť osudné pre ne alebo ich deti, a niektorým sa predložilo na podpis tlačivo o súhlase až po vykonaní operácie. Viaceré z prípadov uvedených v správe sa týkali sterilizácie mladistvých. V správe sa tiež tvrdí, že niektoré nemocnice praktizujú segregáciu rómskych žien na pôrodníckych oddeleniach, napríklad tým, že ich umiestňujú do osobitných izieb alebo že pre ne konajú oddelené tehotenské poradne.

94. Po uverejnení správy začali štátne orgány viesť v rôznych smeroch vyšetrovania, ktoré v čase písania tejto správy ešte neboli ukončené. Počas

[4] *„Body and Soul: Forced sterilisations and other assaults on Roma reproductive freedom in Slovakia“ (Telo a duša: násilné sterilizácie a ďalšie útoky proti reprodukčnej slobode Rómov na Slovensku), uverejnilo Centre for Reproductive Rights, New York, a Poradňa, mimovládna organizácia so sídlom na východnom Slovensku.*

vyšetrovania sa urobili niektoré kroky na zlepšenie používaných metód – zber dôkazov bol napríklad zverený ženám-policajtkám, ktoré vystriedali v tejto úlohe miestnych policajtov-mužov. Vyšetrovanie, ktoré ministerstvo zdravotníctva vykonávalo len v jednej nemocnici, sa zrejme rozširuje aj na ďalšie nemocnice. Štátne orgány uverejnili aj výzvu, aby všetky ženy, ktorých sa to týka, podali oznámenie na príslušných miestnych policajných staniciach. Preverujú sa existujúce metódy regulácie sterilizácií s cieľom posilniť záruky napríklad ustanovením 72-hodinovej lehoty „na rozmyslenie“ medzi poskytnutím súhlasu a operáciou.

95. Autori správy však vyjadrili znepokojenie v súvislosti s niektorými aspektmi doterajšieho vedenia vyšetrovania. Konštatujú napríklad, že jediný trestný čin, proti ktorému sa v súčasnosti vedie vyšetrovanie, je trestný čin genocídy, pri ktorej nie je veľká pravdepodobnosť nariadenia trestného stíhania, a že pozornosť sa sústreďuje predovšetkým na to, či nemocnice môžu predložiť podpísané tlačivá o súhlase so sterilizáciou, hoci sporná otázka sa týka toho, či ich ženy podpisovali s plným vedomím a či súhlasili s týmto zákrokom. Ďalej sa v nej hovorí, že postoje niektorých policajtov pri vypočúvaní údajných obetí sú mimoriadne nekooperatívne a nie je pravdepodobné, že by povzbudili aj ďalšie ženy k tomu, aby podali oznámenie. Na druhej strane riešenie viacerých oznámených prípadov brzdí snaha znemožniť advokátom týchto žien prístup k nemocničným záznamom. Štátne orgány verejne hovorili aj o možnosti podania návrhu na trestné konanie proti autorkám správy – buď z toho dôvodu, že šíria paniku v spoločnosti v prípade, že tvrdenia sú nepravdivé, alebo z toho dôvodu, že neinformovali štátne orgány už skôr a neposkytli podrobnejšie informácie v prípade, že sú pravdivé. ECRI však poznamenáva, že podľa vyjadrenia predstaviteľov Úradu generálneho prokurátora z mája 2003 sa proti autorkám správy nepodalo žiadne trestné oznámenie a autorky len využili svoje právo na slobodu prejavu.

Odporúčania:

96. ECRI je toho názoru, že možnosť prípadnej sterilizácie rómskych žien bez ich plného a informovaného súhlasu si vyžaduje okamžité, rozsiahle a dôkladné vyšetrenie. Podľa ECRI je jasné, že pozornosť by sa mala zamerať nie na to, či je možné predložiť podpísané tlačivo, ale na to, či dotknuté ženy boli plne informované o tom, čo podpisujú a o reálnych dôsledkoch sterilizácie. Rovnako by sa mala dôkladne preskúmať miera, do akej sa pri poučení žien a pri uplatňovaných postupoch rešpektovali najnovšie medicínske poznatky, prax a etika. Bolo by potrebné zistiť aj mieru, do akej prípadne existuje rozdielne zaobchádzanie medzi rómskymi ženami a ženami z väčšinovej spoločnosti, tak pokiaľ ide o otázku sterilizácie, ako aj o celkový prístup k zdravotníckej starostlivosti počas tehotenstva a pôrodu.

97. Vzhľadom na verejnú a závažnú povahu správ týkajúcich sa sterilizácie rómskych žien bez ich plného a informovaného súhlasu je potrebné zabezpečiť čo najnestrannejšie a najtransparentnejšie vyšetrovanie; v tejto súvislosti by mohlo byť užitočné zapojiť doň aj medzinárodných expertov. Osobitne treba zabezpečiť, aby sa so ženami, ktoré by chceli podať oznámenie alebo ktoré tak už urobili, zaobchádzalo s maximálnou citlivosťou a aby neboli vystavené žiadnemu obťažovaniu a vyhrážkam. V tejto súvislosti sa ECRI domnieva, že štátnymi orgánmi uvedená možnosť trestného stíhania proti autorkám správy môže mať veľmi negatívny dopad na dôveru prípadných obetí v systém justície a mala by sa preto verejne vylúčiť. Mal by sa zabezpečiť prístup žien aj ich právnych zástupcov k zdravotnej dokumentácii a k ďalším relevantným informáciám. ECRI sa takisto nazdáva, že prípadné poplatky

súvisiace s vyšetrovaním by sa mali ponechať otvorené dovtedy, kým sa nezíska jasnejší obraz o situácii.

98. ECRI tiež odporúča, aby sa pred vyšetrovaním bez ohľadu na jeho výsledok zabezpečili primeranejšie záruky s cieľom predísť akýmkoľvek ďalším problémom alebo nedostatočnej istote v tejto oblasti. Štátne orgány pripustili, že v súčasnosti existujú na právnej úrovni isté anomálie medzi platnými právnymi predpismi a špecifickými vyhláškami predchádzajúcimi ich prijatiu. Mali by sa teda okamžite vydať jednoznačné, podrobné a jednotné vyhlášky a pokyny, aby sa zabezpečilo, že všetky sterilizácie sa budú vykonávať v súlade s najnovšími medicínskymi poznatkami, praxou a postupmi, a že pacientkam sa poskytnú kompletné a zrozumiteľné informácie o navrhovaných zákrokoch.

III. ŠPECIFICKÉ OTÁZKY

Vzdelávanie rómskych detí

99. Vo svojej druhej správe ECRI odporučila, aby sa okamžite venovala pozornosť vzdelávaniu rómskych/cigánskych detí. Odporučila dôkladne preskúmať prax zaraďovania rómskych/cigánskych detí do „osobitných škôl“ a zabezpečiť, aby postupy pri testovaní detí používané pri zaradení do týchto škôl boli spravodlivé a plne vyhodnotili skutočné schopnosti každého jednotlivého dieťaťa. ECRI odporučila slovenským orgánom dôrazne bojovať proti všetkým formám školskej segregácie rómskych detí. Mali by sa prijať aj kroky na zvýšenie informovanosti rómskych rodičov o možnostiach vzdelávania otvorených pre ich deti, a o relevantnosti vzdelávania pre uschopnenie, aby sa povzbudila ich aktívna úloha pri zabezpečovaní vzdelania pre svoje deti od najútlejšieho veku.

100. ECRI ďalej odporučila rozšíriť možnosť rómskych detí učiť sa rómskemu jazyku v prvých ročníkoch školskej dochádzky.

101. ECRI odporučila prijať kroky na zabezpečenie toho, aby rómske/cigánske deti dostali rovnakú príležitosť ukončiť stredné a ďalšie vzdelanie ako deti z väčšinovej spoločnosti.

102. Ako pozitívne kroky sa všeobecne vníma pôsobenie rómskych asistentov v niektorých triedach a existencia „nultých ročníkov“, ktorých cieľom je pripraviť rómske deti na školskú dochádzku.

103. ECRI však mimoriadne znepokojuje informácia, že vysoké percento rómskych detí sa ešte stále zaraďuje do osobitných škôl, a že v niektorých osadách vlastne žiadna iná škola ani nie je k dispozícii. V niektorých oblastiach navštevuje osobitné školy až 80% rómskych detí. Navyše, keďže rómski rodičia nie sú vždy plne informovaní o rôznych vzdelávacích možnostiach pre svoje deti, rozhodnutie o zaradení ich dieťaťa do osobitnej školy možno akceptujú vo viere, že je v jeho najlepšom záujme. Štátne orgány uznávajú, že testy a kritériá používané na rozhodovanie o zaradení detí do osobitných škôl nie sú uspokojivé, a že sa môže stať, že individuálni inšpektori prijímajú rozhodnutia, ktoré nie sú odôvodnené. Z tohto dôvodu sa v súčasnosti pracuje na vypracúvaní nových techník hodnotenia, ktoré prihliadajú na kultúrne charakteristiky detí.

104. Pretrvávajúcim problémom sú predsudky a diskriminácia zo strany rodičov a učiteľov, ktoré môžu viesť k tomu, že rómske deti sa vyučujú v oddelených triedach. Decentralizácia školského systému sťažila výkon kontroly nad organizáciou škôl v jednotlivých regiónoch, ktorá by sa vykonávala z ústrednej úrovne.

105. Podiel rómskych detí na školách vyššieho než základného stupňa je mimoriadne nízky a len veľmi málo Rómov ukončí stredoškolské vzdelanie alebo nastúpi na vysokú školu. Ako sa uvádza v inej časti tejto správy, takmer vo všetkých školách absentuje možnosť používať rómčinu ako vyučovací jazyk.

Odporúčania:

106. ECRI odporúča prijať okamžité kroky na zastavenie neúmerne vysokého zastúpenia rómskych detí v osobitných školách, vrátane vypracovania a používania hodnotiacich kritérií prihliadajúcich na kultúrne charakteristiky, na vzdelávanie učiteľov a ďalších osôb vykonávajúcich hodnotenie s cieľom zabezpečiť správne rozhodovanie, na začlenenie rómskych detí v súčasnosti navštevujúcich osobitné školy do hlavného prúdu školského systému, a na otvorenie iných škôl v osadách, kde existujú len osobitné školy.

107. ECRI odporúča prijať ďalšie kroky na boj proti predsudkom a diskriminácii v školskom prostredí, vrátane osobitného vzdelávania riaditeľov a učiteľov, ktorí by mali byť zodpovední za potláčanie nevraživosti alebo predsudkov medzi rodičmi z väčšinovej populácie.

108. ECRI odporúča prijať ďalšie opatrenia na povzbudenie účasti rómskych detí na vzdelávaní na úrovni stredných a vysokých škôl. Medzi tieto opatrenia by malo patriť aj finančné zabezpečenie umožňujúce deťom z chudobnejších rodín pokračovať v štúdiu a zvyšovanie informovanosti rómskych komunít o význame vzdelania pre ich deti; tieto opatrenia by mali podporiť pozitívne vzory, ako sú napríklad rómski asistenti v triedach na rôznych stupňoch školského systému.

Používanie nových prístupov k budovaniu integrovanej spoločnosti

109. Hoci v posledných rokoch sa prijali rôzne opatrenia a stratégie v snahe zlepšiť postavenie rómskej menšiny na Slovensku, ECRI s poľutovaním konštatuje, že vysoké percento príslušníkov rómskej komunity je vo väčšine kľúčových oblastí života aj naďalej znevýhodnené. Ako sa hovorí v inej časti tejto správy, Rómovia sú často odkázaní na život v segregovaných osadách, v ktorých chýba základná vybavenosť pre slušný život, čo má vážne dôsledky na ich zdravie a na schopnosť zlepšiť si svoju situáciu v iných oblastiach. Rómske deti aj naďalej trpia obrovským znevýhodnením v oblasti vzdelania a väčšina Rómov nie je schopná začleniť sa do trhu práce. Postoje väčšinového obyvateľstva k Rómom sú stále negatívne a často nachádzajú výraz v aktoch diskriminácie a násilia.

110. Nie je jasné, do akej miery rôzne stratégie a opatrenia, ktoré štátne orgány prijímali v posledných rokoch, v skutočnosti zmenili postavenie rómskej menšiny z hľadiska dlhodobých, celoplošných a udržateľných zlepšení. ECRI znepokojuje najmä skutočnosť, že dosiahnutie všeobecného cieľa, ktorým je

vytvoriť možnosti pre rovnocennú účasť Rómov na integrovanej spoločnosti, sa ešte stále zdá byť veľmi ďaleko.

111. Doteraz používané prístupy k odstraňovaniu znevýhodneného postavenia Rómov v spoločnosti sa javia byť príliš rozkúskované a rozptýlené, pričom chýba ucelená vízia a koordinovaný prístup jednotlivých sektorov štátnej správy zodpovedných za implementáciu politiky. Hoci štátne orgány túto oblasť už niekoľko rokov vyhlasujú za prioritnú a boli pre ňu vypracované rôzne podrobné stratégie, táto deklarovaná politická vôľa sa nepremietla do určenia zodpovednosti a pridelenia primeraných rozpočtových prostriedkov. Nie všetky dotknuté sektory štátnej správy prejavujú rovnaké odhodlanie realizovať prijaté opatrenia; podľa niektorých názorov záujem o zlepšenie postavenia Rómov na politickej úrovni aj v každodennej činnosti jednotlivých ministerstiev nepatrí medzi populárne kroky.

112. Relevantné kruhy začínajú otvorene uznávať, že existuje reálna potreba prijať špeciálne opatrenia, ktoré sú nevyhnutné na to, aby sa pre Rómov zabezpečili rovnaké príležitosti v každodennom živote. Takéto špeciálne opatrenia však doteraz neboli prijaté: podľa štátnych orgánov to súvisí s názorom, že takéto opatrenia by mohli predstavovať diskrimináciu vo vzťahu k väčšinovému obyvateľstvu a že spoločnosť ako celok by ich neprijala.

113. ECRI zastáva názor, že úloha zabezpečiť merateľné a rýchle zlepšenie postavenia rómskej menšiny je nanajvýš naliehavá. Za neprijateľnú považuje najmä hrozbu, že vyrastie nová generácia rómskych detí vylúčených zo spoločnosti v dôsledku ich vážneho znevýhodnenia od útleho veku v oblasti bývania, zdravotníctva a školstva.

114. ECRI s potešením prijala informáciu, že nedávno prijatý dokument „Základné tézy koncepcie politiky vlády SR v integrácii rómskych komunít“ by mal politickú vôľu vyjadrenú v stratégii rozpracovať do podoby krátkodobých, strednodobých a dlhodobých opatrení. Cieľom tohto dokumentu je okrem iného zlepšiť medzirezortnú koordináciu a zabezpečiť sprístupnenie adekvátnych ľudských aj finančných zdrojov na implementáciu predpokladaných opatrení. Dôležité je, že sa to týka aj potreby zaviesť osobitné „vyrovnávacie“ opatrenia v rôznych oblastiach s cieľom povzniesť rómsku komunitu na úroveň, ktorá by jej umožnila prístup k skutočne rovnakým príležitostiam, aké má zvyšok spoločnosti.

Odporúčania:

115. ECRI víta nový prístup sformulovaný v Základných tézach koncepcie politiky vlády SR v integrácii rómskych komunít ako pozitívny krok vpred a nabáda štátne orgány k urýchlenej realizácii v nich obsiahnutých podrobných návrhov a k vytvoreniu dostatočných a priebežne zabezpečovaných ľudských a finančných zdrojov. Treba zabezpečiť, aby všetky štátne inštitúcie – na celoštátnej, regionálnej a miestnej úrovni – zodpovedné za jednotlivé dotknuté sektory, boli plne odhodlané implementovať príslušné návrhy; v tejto súvislosti by sa mala ďalej rozvíjať a posilňovať koordinačná úloha, ktorú v súčasnosti plní splnomocnenkyňa vlády SR pre rómske komunity, aby splnomocnenkyňa dostala reálne právomoci umožňujúce usmerňovať a ovplyvňovať aktivity jednotlivých ministerstiev.

116. ECRI zdôrazňuje potrebu prakticky uplatňovať nový prístup, ktorého súčasťou je rad špeciálnych opatrení v rozličných oblastiach zameraných na to, aby

Rómovia dostali skutočne rovnaké príležitosti, aké má zvyšok spoločnosti. ECRI zdôrazňuje význam zvyšovania informovanosti osôb zodpovedných za implementáciu politík a celej spoločnosti o filozofii jednotlivých prijímaných opatrení a o potrebe začleniť rómsku menšinu Slovenska do spoločnosti ako jej rovnoprávnu a integrovanú súčasť. ECRI zdôrazňuje aj význam pravidelného vyhodnocovania skutočných výsledkov nového prístupu a úzkeho zapájania samotných rómskych komunít do jeho ďalšieho rozvíjania, spresňovania a implementácie.

BIBLIOGRAFIA

Táto bibliografia uvádza hlavné publikované pramene, ktoré boli použité pri hodnotení situácie na Slovensku; nemala by sa považovať za vyčerpávajúci zoznam všetkých informačných prameňov, ktoré mala ECRI k dispozícii počas prípravy tejto správy.

1. CRI (2000) 35: Second report on Slovakia, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, 10 December 1999.
2. CRI (98) 51: Report on Slovakia, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, 15 June 1998
3. CRI (96) 43: ECRI general policy recommendation n° 1: Combating racism, xenophobia, antisemitism and intolerance, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, October 1996
4. CRI (97) 36: ECRI general policy recommendation n° 2: Specialised bodies to combat racism, xenophobia, antisemitism and intolerance at national level, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, June 1997
5. CRI (98) 29: ECRI general policy recommendation n° 3: Combating racism and intolerance against Roma/Gypsies, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, March 1998
6. CRI (98) 30: ECRI general policy recommendation n° 4: National surveys on the experience and perception of discrimination and racism from the point of view of potential victims, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, March 1998
7. CRI (2000) 21: ECRI general policy recommendation n° 5: Combating intolerance and discrimination against Muslims, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, April 2000
8. CRI (2001) 1: ECRI general policy recommendation n° 6: Combating the dissemination of racist, xenophobic and antisemitic material via the Internet, December 2000
9. CRI (2003) 8: ECRI general policy recommendation n° 7: on national legislation to combat racism and racial discrimination, February 2003
10. CRI (98) 80 rev: Legal measures to combat racism and intolerance in the member States of the Council of Europe, ECRI, Strasbourg, 2000
11. ACFC/INF/OP/I(2001)1: Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities, Opinion on Slovakia, adopted on 22 September 2000
12. ACFC/SR (99) 8: Report submitted by the Slovak Republic pursuant to Article 25, paragraph 1 of the Framework Convention for the Protection of National Minorities (received on 4 May 1999)
13. CDMG (97) 17 rev. : « Recent developments in policies relating to migration and migrants », European Committee on Migration, Council of Europe, January 1998
14. CDMG (99) 7 final : « Recent developments in policies relating to migration and migrants », European Committee on Migration, Council of Europe, 1999
15. CommDH(2001)5 “Report by Mr Alvaro Gil-Robles, Commissioner for Human Rights, on his visit to the Slovak Republic, 14-16 May 2001, for the Committee of Ministers and the Parliamentary Assembly
15. Constitution of the Slovak Republic
16. The National Council of the Slovak Republic Act of 4 December 2001 on Public Defender of Rights
17. Draft Anti-Discrimination Law (entry into force 1 July 2003, National Council of the Slovak Republic)
18. Basic positions of Slovak Government’s Roma communities integration policy, adopted 23 April 2003

19. Priorities of the Government of the Slovak Republic with regard to Roma Communities for 2002

20. Strategy of the Government of the Slovak Republic for the Solution of the Problems of the Roma National Minority and the Set of Measures for its Implementation – Stage I, Government of the Slovak Republic, 27 September 1999

21. Elaboration of the Government Strategy for Addressing Problems of the Romani National Minority into a Package of Concrete Measures for year 2000 – Stage II (Abridged version), Office of the Government of the Slovak Republic, Bratislava, 3 May 2000

22. General Information on Trafficking in Human Beings, including selected provisions of the Criminal Code of the Slovak Republic, Bratislava 19.2.2003

24. Information on Newly Proposed Anti-Discrimination Legislation of Slovakia, The Office of the Government of the Slovak Republic and the Kalligram Foundation, 16/12/02

25. CERD/C/59/D/11/1998: Communication No. 11/1998: Slovakia (Jurisprudence). 9 August 2001

26. CERD/C/304/Add.110: Concluding observations of the Committee on the Elimination of Racial Discrimination: Slovakia. 1 May 2001

27. CERD/C/57/D/13/1998: Communication No. 13/1998: Slovakia (Jurisprudence) 1 November 2000

28. CERD/C/SR.1418: Summary record of the 1418th meeting: Slovakia. 30 August 2001

29. CERD/C/328/Add.1: Third periodic report of Slovakia under Article 9 of the Convention, 14 December 1999

30. CERD/C/57/D/13/1998

31. HRI/CORE/1/Add.120 United Nations International Human Rights Instruments: Core Document Forming Part of the Reports of States Parties, HRI.CORE/1/Add.120, 22 July 2002

32. CCPR/C/76/D/876/1999: Communication No. 876/1999 : Slovakia (jurisprudence). 12/11/2002

33. CRC/C/15/Add.140 : Concluding Observations on the Committee on the Rights of the Child : Slovakia. 23/10/2000

34. CRC/C/SR.663: Summary record of the 663rd meeting of the Committee on the Rights of the Child: Slovakia. 18/20/2000

35. E/C.12/1Add.81: Concluding observations of the Committee on Economic, Social and Cultural Rights: Slovakia. 19.12.2002

36. E/C.12/2002/SR.32: Committee on economic, social and cultural rights, summary record of reports submitted by States parties in accordance with Articles 16 and 17 of the Covenant: Initial report of Slovakia (continued) 17 November 2002

37. CCPR/C/72/D/935/2000: Communication No. 935/200. Slovakia (jurisprudence). 25 July 2001.

38. Legal analysis of national and European anti-discrimination legislation: A comparison of the EU Racial Equality Directive & Protocol N° 12 with anti-discrimination legislation in Slovakia, by Ján Hrubala, September 2001 for study on “Implementing European anti-discrimination law”, ERRC, Interights and MPG, EUMC 2002

39. Body and Soul: Forced Sterilisation and Other Assaults on Roma Reproductive Freedom in Slovakia”, Center for Reproductive Rights and Poradňa pre občianske a ludské práva, in consultation with Ina Zoon

40. Report on the findings of the investigation of the State Control Section at the Ministry of Health of the Slovak Republic

41. On the margins – Roma and Public Services in Slovakia, Ina Zoon, Open Society Institute 2001

42. Minority Protection in Slovakia – an assessment of the strategy for the solution of the problems of the Roma National Minority and the set of measures for its implementation – stages I and II, Open Society Institute 2002
43. Phare Twinning Programme SK 0002/SK 00/IB-OT-01, "Improvement of the situation of the Roma in the Slovak Republic", fourth quarterly report, period: October-November-December 2002, Michel Digne
44. Country Report on Minority Rights in Pre-EU Accession Slovakia, elaborated by Michal Vašečka for the Center for Policy Studies: EU Accession Monitoring Project on Minority Rights
45. The reception and application of the Act on Legal Status of Ethnic Hungarians (Status Law) in the Slovak Republic, Centre for Legal Analyses-Kalligram Foundation
46. Slovak Republic – latest update: October 2002, Institute for Jewish Policy Research 2002
47. Statements by the International Helsinki Federation for Human Rights (IHF) at the OSCE Human Dimension Implementation Meeting, Warsaw, 9-19 September 2002
48. US Department of State Country Reports on Human Rights Practices 2001 – Slovakia, 4 March 2002
49. US Department of State International Religious Freedom Report 2001
50. US Department of State Background Note: Slovakia, October 2002
51. Amnesty International concerns in Europe 2001
52. Time of the Skinheads – Denial and Exclusion of Roma in Slovakia, European Roma Rights Centre, January 1997
53. Written comments of the European Roma Rights Center concerning the Slovak Republic, for consideration by the United Nations Committee on Economic, Social and Cultural Rights at its 29th Session, 11-29 November 2002
54. Police violence against Roma in Slovakia, Roma Rights Quarterly N°s 3-4 2002, ERRC
55. Roma issues not addressed despite efforts, the Slovak Spectator, from ICARE news
56. Les Tsiganes, mal-aimés de l'Europe, La Libre Belgique, 30/07/02
57. ERRC Press Release : Harassment of Roma Rights Activists in Slovakia, 09/01/02
58. ERRC News Round Up: Romani Journalist Charged for Accusing Slovak Officer of Racism and Police Brutality in Slovakia, Roma Rights Quarterly N° 2, 2003
59. ERRC News Round Up: Violence by Non-State Parties Against Roma in Slovakia, 07/01/03
60. ERRC News Round Up: Punishing Anti-Romani Crimes in Slovakia, 07/01/03
61. ERRC News Round Up: Anti-Romani Action in Slovakia, 07/01/03
62. Slovak cabinet approves Romani assistance programmes, RFE/RL, 13.12.2002
63. Hot line against racism introduced, RFE/RL Newsline, 27.09.2001
64. Full of Eastern sadness, BBC Sport, 14 October 2002
65. Slovakia face fan ban over racism, BBC News, 14 October 2002

PRÍLOHA

Nasledovná príloha nie je súčasťou analýzy a návrhov ECRI týkajúcich sa situácie na Slovensku

ECRI poukazuje na to, že analýza obsiahnutá v jej tretej správe o Slovensku je datovaná k 27. júnu 2003 a že žiadne ďalšie okolnosti sa nebrali do úvahy.

V súlade s metódou individuálneho prístupu ECRI k jednotlivým krajinám vychádza návrh správy ECRI o Slovensku z dôverného dialógu so slovenskými orgánmi. ECRI zohľadnila mnohé z ich pripomienok a začlenila ich do správy.

Po tomto dialógu však slovenské orgány požiadali, aby sa ich ďalej uvádzané názory reprodukovali ako príloha k správe ECRI.

Stanovisko

k návrhu „Tretej periodickej správy o Slovensku“ Európskej komisie proti rasizmu a intolerancii (ECRI)

Slovenská republika oceňuje konštruktívny dialóg s ECRI, ako aj skúsenosti a profesionálne vedomosti jej expertov, ktorí navštívili Slovensko v apríli 2003. Návšteva expertov ECRI bola mimoriadnym prínosom v procese uplatňovania opatrení zameraných na potláčanie s rasizmu, rasovej diskriminácie a intolerancie na Slovensku. Slovenská republika venuje problémom prezentovaným v tretej správe ECRI o Slovensku (ďalej len „Správa“) veľkú pozornosť a dôkladne ich posudzuje. Slovenská republika je pripravená dosiahnuť všetky ciele, ktorým Rady Európy venuje dlhodobú pozornosť v rámci boja s rasizmom a intoleranciou. Záujmom Slovenskej republiky a predpokladáme, že rovnako i záujmom ECRI je, aby Správa odrážala reálne fakty a bola objektívnym obrazom súčasnej situácie v boji proti rasizmu a intolerancii.

Pripomienky orgánov štátnej správy Slovenskej republiky k niektorým častiam Správy ECRI:

Ustanovenia týkajúce sa trestného práva (nový Trestný poriadok)

Jedným z hlavných cieľov novej koncepcie trestného poriadku (rekodifikovaný návrh Trestného poriadku) je posilnenie postavenia obete v právnom systéme (odporúčanie ECRI č. 10). Podľa v súčasnosti platného Trestného poriadku má obeť právo, za určitých okolností, na náhradu trov v súdnom konaní. Obeť sa môže v rámci súdneho konania domáhať aj náhrady škody. Návrh na náhradu škody musí byť podaný na začiatku hlavného pojednávania. Proti rozhodnutiu o náhrade škody sa obeť môže odvolať. Zákon č. 255/1998 Z.z. umožňuje finančné odškodnenie osôb, ktoré utrpeli ublíženie na zdraví, ako dôsledok násilného trestného činu. (odporúčanie ECRI č. 21).

Ustanovenia týkajúce sa občianskeho a správneho práva (antidiskriminačný zákon)

Slovenská republika víta záujem ECRI podporovať zavedenie komplexného a jasného právneho rámca na zabránenie diskriminácii na Slovensku a dúfa, že sa tento cieľ podarí skoro dosiahnuť. Avšak, nepovažujeme za potrebné, striktne určovať spôsob (odporúčanie ECRI č. 27), akým by mala byť antidiskriminačná legislatíva zabezpečená. (napr. proces schvaľovania nového návrhu antidiskriminačného zákona v slovenskom parlamente).

Rómovia/Cigáni

Vláda Slovenskej republiky si plne uvedomuje vážnosť všetkých problémov, ktorým čelia príslušníci rómskej národnostnej menšiny žijúci na Slovensku. Riešenie týchto problémov sa stalo jednou z priorít vlády Slovenskej republiky a jeho potreba bola vyjadrená v Programovom vyhlásení vlády vydanom po voľbách v roku 1998 a rovnako i po voľbách v roku 2002. Politika násilnej asimilácie Rómov v období komunizmu ovplyvnila toto spoločenstvo veľmi negatívne a spôsobila rozpad jeho sociálnej štruktúry, ako aj následné zhoršenie vzťahu medzi väčšinovou a menšinovou populáciou. Zlepšovanie situácie a boj s hlboko zakorenenými predsudkami nie je jednoduchou úlohou. Vyžaduje si citlivý a komplexný prístup v dlhodobom horizonte, ktorý je často limitovaný nedostatkom finančných prostriedkov v krajine prechádzajúcej procesom ekonomickej transformácie.

Vláda Slovenskej republiky priznáva, že vysoké percento príslušníkov rómskej národnostnej menšiny sa v súčasnosti nenachádza na rovnakej úrovni ako väčšinová populácia. Vláda preto považuje za potrebné prijať opatrenia v rôznych oblastiach, s cieľom dosiahnutia rovnosti príležitostí. Dokument Základné tézy koncepcie politiky vlády v integrácii rómskych komunít prijatý v apríli 2003, predstavuje súbor konkrétnych krokov odrážajúcich deklarovanú politickú vôľu. Princíp dočasných vyrovnávacích opatrení sa stal nevyhnutnou základňou pre zlepšenie postavenia Rómov v najcitlivejších oblastiach: vzdelávanie; zamestnanosť a sociálne otázky; bývanie, zdravotná starostlivosť; ľudské práva; kultúrny rozvoj. Naviac, Základné tézy zavádzajú konceptuálny prístup vedúci k rovnej participácii Rómov na politickom, sociálnom a ekonomickom živote v krajine. Dlhodobým cieľom tejto koncepcie by mala byť radikálna zmena v negatívnom vnímaní rómskej menšiny väčšinovou populáciou.

Monitorovanie situácie

Pri poslednom sčítaní obyvateľstva v roku 2001 sa k Rómom prihlásilo 89 920 osôb. Odhaduje sa však, že ich skutočný počet sa pohybuje od 350 000 do 380 000. Po nedávno vykonanom demografickom odhade potvrdil toto číslo nezávislý Inštitút pre verejné otázky.

V zmysle Ústavy Slovenskej republiky má každý právo slobodne sa rozhodnúť o svojej národnostnej príslušnosti. Napriek tomuto faktu si je vláda Slovenskej republiky vedomá, že väčšina Rómov nevyužíva túto príležitosť, pretože má strach z diskriminácie a tiež z dôvodu nedostatočného národnostného povedomia , či povedomia o rómskej kultúrnej identite. Vzhľadom na tento stav nevychádzajú projektové aktivity zamerané na rómsku problematiku väčšinou z oficiálnych štatistík, ale skôr z odhadovaných údajov alebo z presného počtu rómskych osád na Slovensku.

Prístup k sociálnej , zdravotnej starostlivosti a k iným službám

Slovenská vláda si je vedomá existujúcich nedostatkov v slovenskej legislatíve vrátane tých zákonov, ktoré upravujú sociálne dávky. Na Slovensku prebieha extenzívna sociálna reforma, ktorá sa dotkla aj rozdeľovania sociálnych dávok. Slovenský parlament nedávno schválil nový zákon o materiálnej núdzi, ktorý nadobudne účinnosť 1. januára 2004. Nahrádza definíciu hmotnej núdze zo „subjektívnych“ a „objektívnych“ dôvodov a mení systém sociálnych dávok na základe „trestania“ na systém na základe „motivácie“ (uprednostňuje tých, ktorí hľadajú aktívne prácu, zvyšujú si svoju profesionálnu kvalifikáciu a zručnosti atď.).

Nový vývoj

Slovensko je demokratickou krajinou, ktorá dôsledne podporuje a ochraňuje ľudské práva, vrátane práv osôb patriacich k národnostným menšinám. Každá správa o porušení týchto práv je dôvodom znepokojenia. Po uverejnení správy „Telo i duša“ začala slovenská vláda okamžite dôkladné a nezávislé vyšetrovanie za použitia všetkých zákonných mechanizmov. Na vyšetrovanie, ktoré viedol starostlivo zostavený tým vyšetrovateľov, dohliadal nezávislý krajský prokurátor. Generálna prokuratúra SR bola taktiež zaangažovaná. Kvôli spoločenskej vážnosti obvinení, ktoré obsahovala správa, bolo vyšetrovanie vedené vo veci genocídy. Pod dohľadom Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky sa uskutočnilo paralelné šetrenie vo forme expertnej kontroly v nemocniciach. Žiadne zo šetrení nepotvrdilo oprávnenosť obvinení uverejnených v správe „Telo i duša“. Trestné vyšetrovanie bolo ukončené dňa 24. októbra 2003. Potvrdilo, že na Slovensku nebol spáchaný žiaden zločin genocídy. Obe šetrenia však odhalili viacero nedostatkov v slovenskej zdravotníckej

legislatíve a v niekoľkých prípadoch aj procedurálne chyby niektorých lekárov a zdravotníckych zariadení vo veci informovaného súhlasu.

Slovenská vláda uznáva potrebu odstránenia zistených nedostatkov. Dňa 29. októbra 2003 vzala na vedomie správu o vývoji v kauze nútených sterilizácií a o prijatých opatreniach. Vláda ďalej schválila stanovisko týkajúce sa problematiky sterilizácií a príslušnú rezolúciu, na základe ktorej Splnomocnenkyňa vlády pre rómske komunity a príslušné ministerstvá majú prijať špecifické opatrenia. Tieto opatrenia sa týkajú zmien a doplnkov rôznych zákonov a vyvodenia dôsledkov v prípade procedurálnych chýb. Zdôrazňujú tiež prehodnotenie prístupu marginalizovaných skupín k zdravotnej starostlivosti a vzťahujú sa aj na niektoré aspekty výchovy k ľudským právam a uvedomovania si ľudských práv. Významným faktom je, že Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky dostalo príkaz vykonať hĺbkovú inšpekciu a analýzu vo všetkých zdravotníckych zariadeniach, ktorá by nebola zameraná iba na skúmanie obvinenia z násilných sterilizácií, ale aj na identifikáciu diskriminačných praktík voči členom rómskej menšiny. Mala by sa tiež koncentrovať na sledovanie postupov pri získavaní dobrovoľného a informovaného súhlasu pacientov.

Ústavné a iné základné ustanovenia

Pokiaľ ide o implementáciu Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov, Slovenská republika nepovažuje súčasný stav implementácie charty na Slovensku za konečný stav. Na základe záverov výboru expertov a rozhodnutia Výboru ministrov Rady Európy, ktoré budú k dispozícii po vyhodnotení prvej správy o implementácii charty na Slovensku, je Slovenská vláda pripravená, v prípade potreby, prijať adekvátne opatrenia.

Ratifikáciou Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov Slovenská republika prijala 49 ustanovení pre rómsky jazyk. Právo vzdelávať sa v materinskom jazyku pre osoby patriace k národnostným menšinám je tiež garantované v Ústave Slovenskej republiky. Napriek tomu je ťažké zabezpečiť uplatňovanie tohto práva pre rómsku menšinu v krátkom časovom horizonte, najmä kvôli nedostatku kvalifikovaných učiteľov a tiež faktu, že rómsky jazyk nebol doteraz kodifikovaný. V horizonte rokov 2004 – 2010 Ministerstvo školstva Slovenskej republiky dostalo za úlohu zabezpečiť dostatočný počet kvalifikovaných učiteľov a vypracovať na základe princípu „dočasných vyrovnávacích opatrení“ koncepciu integrovaného vzdelávania rómskych detí a mládeže.

V Bratislave 14. novembra 2003